

XVI. k. 87060. 221./1947-48 jka. havnadik lárnyú
(lábales) elvi skigrotta 1948. március 18. skótlöpp

XVI. k. 8993. 0. 92/1948-49. jka. mársodik lárnyú
[vegyes] mársodik skig. 1948. nov. 30. skótlöpp

XVI. ~~87060~~ 9.164 - 1949. W. 8. - történeli - ism.
9.233 - " - VI. 13. - " - sm. - öbs.

kiadás: Majdánka (Máramaros m.)

1916. augusztus 22.

Elfogadom! Eljegyzés

Febr. 1949 jan. 5

Mész

"Eljegyzés" félreértel elfogadom

február 1949 január 6.

Károlyi István

aratóri óriát: 1335/1048-49.

rep: 1049. VI. 17.

DEBRECENI N.		TUDOMÁNYI CS. N. 153	
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.			
484.		1948. / 1949. sz. n.	
Tár: 1948. évi december		hó 17. n.	
Előirat: _____			
Érb. melléklet. Utóirat: _____			

Bírálatra liardom:

Dr. [Signature]

professor úrnak.

Debrecen, 1948. december 17.

[Signature]
c. i. díján.

A köteles rész,

és

a köteles rész az örökjogi politikában.

Doktori értekezés
a magyar magánjog tárgyköréből.

Írta: *Görgey László*

jogszigorló.

A 2729

T a r t a l o m :

1. Források.	3.old.
2. Bevezetés.	4.-"-
3. A köteles rész fogalma.	6.-"-
4. A köteles rész és hagyomány.	9.-"-
5. Az örökös és hagyományos jog- állása.	14.-"-
6. A köteles rész alanyai.	19.-"-
7. A köteles rész és tartási kötelezettség.	26.-"-
8. A köteles rész alakzatai.	29.-"-
9. A köteles rész kiszámítása.	34.-"-
10. A kitagadás.	44.-"-
11. A köteles rész a gazdaságpo- litika szemszögében.	51.-"-

oooOooo

F o r r á s o k :

Dr.Katona Mór egyetemi tanár

Magyar magánjog vezérfonala. Bp.1909.

Jancsó György dr. egyetemi tanár

A magyar házassági és házastársi öröklési jog. Budapest 1901.

Dr.Sztehlo Kornél ügyvéd.

A házassági vagyoni jog a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.

Dr.Jancsó György egyetemi tanár.

Magyar házassági vagyoni jog. Bp.1888.

Dr.Raffay Ferenc ügyvéd.

A magyar házassági jog. Budapest 1902.

Werbőczy István

Hármaskönyve. A M.Tud.Ak.kiadása.1864.Bp.

Dr.Marton Géza egyetemi tanár

A római magánjog. Budapest 1925.

oooOooo

Bevezetés.

A törvényes osztályrészszel, vagy kötelelrészszel a törvény az örökhagyó legközelebbi vérszerinti leszármazóinak érdekében az örökhagyó intézkedési szabadságát végrendeletében, vagyonáról.

Nálunk új ez az intézmény. Az ősiség idejében szükség nem volt rá, mert az ősi vagyon az egész vérbeli atyafiságnak le volt kötve. Keletkezése a köteles résznek az Országbirói Értekezlettel esik egybe.

Vita folyt az irányban, hogy örökösnek vagy hagyományosnak tekinthető-e inkább az akinek a köteles rész jár.

Azzal, hogy egy törvény a hagyományos vagy örökös jogállását biztosítja a köteles résznek, azt határozza meg, hogy érvényesek reá azok a szabályok, melyek a hagyományosra, illetve örökösre vonatkoznak.

Előnye ennek a módszernek az, hogy jogszabályokat ad, mert bármely irányba esik is a döntés, egy-egy szabály sort húz a köteles rész anyagára.

Igy nem utal egy már meglévő, vagy esetleg csak alakulóban levő szokásjogra.

Hátránya viszont az, hogy egy szabály csoportnak összességében való ráhuzása a köteles rész anyagára mindig azzal a veszéllyel jár, hogy esetleg olyan szabály is alkalmazandóvá válik, melyet a törvény talán nem vitt volna át.

A kérdés eldöntésénél azokat a részleteket kell a megbeszélés tárgyává tenni, melyeknek tételei attól függenek, hogy a köteles rész tulajdonosa örökös-e vagy pedig hagyományos.

A köteles rész fogalma.

"A köteles rész az a törvényes minimum, melyet az arra jogosítottaknak a hagyaték-ból feltétlenül juttatni kell."

A köteles rész tehát tulajdonképen az örökhagyó végintézkedési szabadságának korlátozása, melyet azonban minden jogrendszerben megengedhetőnek tartottak. A szeretet, a legszűkebb családi kör bensősége, a legközelebbi rokonok összetartozásának érzete kívánják meg ezt.

A köteles részre jogosítottak azok a személyek, akiknek a fenti minimumhoz való igényét a tárgyi jog védelmébe veszi.

A törvény nem csak azt írja elő, az örökhagyó számára, hogy kik azok a személyek akik számára a hagyaték-ból feltétlenül juttatnia kell, hanem a törvény meg szabja a juttatás mértékét is. Amennyiben

tehát az örökhagyó a törvényileg rendelt minimumnál kisebb terjedelmű vagyont hagy a köteles részre jogosítottnak, akkor az a köteles rész erejéig való kiegészítést követelheti, és a törvény követelésének helyt is ad.

Summa summarum tehát a köteles rész az örökhagyó akaratát mindig korlátok közé szorítja, hacsak ki nem tagadja valamilyen törvények oknál fogva a jogosultakat.

A végintézkedési szabadság korlátozására példákat már Werbőczy Tripartitumában is találhatunk. /:I.r.53.c.8.§.:/ Az ősi vagyonra nézve, sőt szerzeményéből is csak akkor zárhatta ki egymást az atya és fia, ha egyik a másikat osztályra kényszeríthette.

A köteles rész intézményét a szokásjog fejlesztette tovább illetve módosította részben, azokból az alapokból, melyek az "Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I.

rész, 4.7.és 8.§-ában vannak letéve.

A köteles rész és hagyomány.

Ugy az örökös, mint a hagyományosi jogállásnak van természetét, benső mivoltát megjelölő minősége, melyek fogalmi alkat elemei az örökös, illetve hagyományos jogállásának.

A hagyomány a végrendeleti öröklés következtében áll élő. Nem a törvénynek, hanem az örökhagyó akaratának folyománya.

Összehasonlítva a hagyományt a köteles résszel, azt tapasztaljuk, hogy míg a hagyományt az örökhagyónak kifejezetten hagyományoznia kell valaki számára, addig a köteles rész a juttatás nélkül is jár.

A hagyomány az örökösödés alapjának, a végrendeletnek elismerése mellett fejlődhetett ki. A köteles rész intézménye is csak a végrendeleti öröklés rendszerével kapcsolatban alakulhatott ki.

Kettőjük közti különbség az, hogy

míg a hagyomány a végrendelet következtében keletkezik, úgy, ahogy azt a végrendelet meghatározza, addig a köteles rész is a végrendelet következménye, de annak ellenére is van.

A hagyomány az örökhagyó akaratának következtében jár, a köteles rész viszont az örökhagyó akarata ellenére is jár. Amíg a köteles rész alapja a törvény, addig a hagyomány alapja az örökhagyó végrendeletében megnyilvánuló akarata. Amíg a köteles résznek törvényi, addig a hagyománynak ügyleti jellege van.

Másik különbség a köteles rész és a hagyomány közt az, hogy amíg a köteles rész jog, addig, a hagyomány csak önkéntes juttatás címén illeti a jogosultat. A köteles rész kötelezettséget jelent az örökhagyóra vonatkozóan, a hagyomány viszont csak előzetes lekötöttség nélküli

szabad juttatás.

A hagyományról éppen ezen természet alapján mondja azt a római jog, hogy: "donatio mortis causa relicta."

A hagyomány ajándéki jellege kétségtelen, bár tételes szabályozás következtében a köteles rész fedezésére a hagyomány is szolgálhat.

A hagyományost az örökhagyó bármely részesítetthez utalhatja. A köteles részre jogosított viszont igényével az örökös ellen fordulhat, bármely részeshez utalta is az örökhagyó. A végrendelkező előírása, legfeljebb csak az örökös, és a megterhelt viszonyában érvényesülhet, annyiban, hogy az örökös a köteles rész terhét arra háríthatja tovább, akit a végrendelkező megjelölt. Így szerezhethet végeredményben a végrendelkező akaratának érvényt.

A köteles részes az ajándékozás ellen fordulhat, míg a hagyományos azonban nem.

Nem illeti meg ez a jog a hagyományost még abban az esetben sem, ha a hagyomány nem is kerül ki a hagyatékból. Ez az eltérés azt igazolja, hogy a köteles rész szabálya nem minden esetben alkalmazható a hagyományra.

A köteles rész természetének vizsgálása után megállapíthatjuk, hogy sem az örökös, sem a hagyományosi jogállásra kényszerítőleg rá nem huzható. Förster-Eccius a Preussisches Privatrecht IV.k.324. oldalán így ír róla: "In der Natur der Sache liegt es, dass die Fragen, wie weit die Einschränkung gehen soll, und in welcher Form sie geltend zu machen ist, keine prinzipielle Bedeutung haben, dass ihre Lösung der Willkür des Gesetzgebers anheimfällt. Insofern hat das Noterben-Recht einen durchaus positiven Charakter."

A köteles rész jogintézményének kivá-

nalma, a törvényhozóval szemben mindössze csak annyi, hogy a köteles részre jogosult bizonyos részesedését biztosítsa.

Az örökös és hagyományos jogállása.

Az örökös és hagyományos jogállását a dolgok mélységébe menő vizsgálat nélkül vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a köteles részre jogosított jogállása az örököshöz jobban hasonlít, mint a hagyományoséhoz.

A köteles rész a végrendelet elleni *contra testamentum* öröklés, míg a hagyomány *secundum testamentum* öröklés. A hagyomány alapja a végrendelkező akarata, míg a köteles rész éppen a végrendelkező akarata ellenére jár.

A hagyomány legfőképen az öröklési kapcsolatban az örökhagyóval nem álló idegenek számára történő juttatások kedvéért keletkezett. A köteles rész ezzel ellentétben éppen a vérrokonság címén illeti meg az arra jogosultat.

Függvénye a köteles rész az örökség nagyságának; fogy és gyarapszik azzal, és így míg a hagyomány singularis successio, addig a köteles rész az örökös jogállás universal successiojához közeledik.

Azokban az örökösödési jogokban, melyek a végrendeleti szabadságot nem ismerik, és ennek következtében a törvény által szabályozott mederben folyik a vagyon az örökösök felé, a köteles rész intézménye fogalmi lehetetlenség, és szükségtelen intézmény.

Azokban a jogokban viszont, melyekben a végrendelezési jog ismert, a törvényes örökösödési rendszer mellett, ott a legközelebbi vérszerinti rokonok érdekeit védeni kell. A jog rendelkezési szabadságot biztosít az örökgyó számára, de egyben korlátok közzé is szorítja azt, amennyiben a köteles rész jogintézményével védelmébe veszi az örökgyó legközelebbi véreit.

Mint hogy az általános felfogás szerint az egyéni jogok nem veleszületett természet-jogok, hanem átengedett hatalomkör, melynél az átengedés vezérmotivuma az, hogy az egyén szabad elhatározási jogát a közület intencióinak megfelelően fogja értékesíteni. E felfogás szerint a köteles részt úgy tekinthetjük, mint szankcióját a köz akaratára megsértésének.

A köteles rész, mindig a törvényes örökösödés védelme. Így a szabad végrendelkezés és a megkötött törvényes örökösödési rendszer közé ékelődik be a köteles rész.

A köteles részt általánosságban a jogtudomány a két szélső álláspont összeegyeztetőjének tekinti. Ezért feladata a köteles résznek, hogy az egyensúlyt fenntartsa az egyéni szabad végrendelkezés és a vérség joga közt.

Gosschmid Magánjogi Tanulmányok I.k.
348.lapján ezzel ellentétben azt mondja,

hogy: " Nem jó ezt mondani, hogy az intézmény /:köteles rész:/ a szabad végrendelezhetőség és a vérek örökösödése elveinek ellentétét simitaná.." Felfogásában, bár ezt nem fejt ki bővebben a köteles rész inkább úgy szerepel, mint egy alkalmoszerű intézmény azzal a rendeltetéssel, hogy az időnkénti sérelmeket kiküszöbölje. Az ő felfogása szerint az etikai parancs írja elő az örökhagyónak azt, hogy vagyonának bizonyos részét a vérrokonainak juttassa. A köteles rész viszont abban az esetben lép érvénybe, amikor az örökhagyó ezen etikailag előírt kötelezettségéről megfeledez, és így a vérrokonság kellő osztályrészhez nem jutna.

Ez a felfogás emlékeztet a köteles résznek a római jogban történt kialakulásában az inofficiosus végrendelet által okozott sérelem elleni querellára.

Gr.v.Mirbach szerint a római jogban a köteles rész jogintézményének keletkezése arra vezethető vissza, hogy mivel az örökhagyók vérrokonaik mellőzésével végrendeleteikben akként intézkedtek, hogy vagyonukat konkubináikra hagyják, a köteles rész jogintézményének felállításával ezt az állapotot orvosolni kívánták.

A mai jogrendszerek szerint azonban az örökhagyó az esetben is visszaél vagyona feletti végrendelezési jogával, ha nem "turpis personát" jelöl ki örökösül, hanem ha bárki másnak juttat úgy, hogy véreitől elvonja vagyonát.

A köteles rész alanyai.

Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I.részének 7.§-ában a köteles részre jogosított személyekről így intézkedik: "A végrendelezési jog leszármazó egyenes örökös és szülők nemlétében, minden öröklött és szerzeményi vagyonra kiterjed, ha azonban leszármazó egyenes örökösök, vagy életben levő szülők vannak, a végrendelet ezek törvényes osztályrészét nem érintheti.

E törvényes osztályrész felét teszi annak, amit a leszármazó örökösök az örökhagyó után, ennek végrendelet nélküli halála esetére öröklénének. A végrendelet tehát erre nézve semmis s a leszármazó egyenes örökösök, ezek nem létében pedig az életben levő szülők, ezen felerésznek kiegészítését követelhetik. E szabály alól csak a Hk.I.R. 52.és 53-ik czimeiben foglalt esetek képez-

nek a kitagadhatásra nézve kivételt."

A fentiek figyelembe vételével, tehát a köteles rész a leszármazók és a szülők részére illetékes.

Az I.T.Sz. I.r.7.§-t, melyet itt idéztem a joggyakorlat nem fogadta el, hanem részeiben megváltoztatta azt. Nem tekintti ugyanis a köteles részt sértő végintézkedést semmisnek, hanem módot nyújt arra, hogy szemben a sérelmes végintézkedéssel a jogosultak kiegészítést követelhessenek. A "törvényes osztályrész" kifejezés helyett az inkább meggyökeresedett "Köteles rész" kifejezés ment át joggyakorlatunk használatába. A köteles rész joggyakorlatunk szerint mindig pénzben jár, tehát nem természetben, mint ahogyan azt az idézett § előírja. A szerzeményből a szülők részére nem illetékes mindig a köteles rész. Abban az esetben, ha házastárs maradt az örökhagyó után, akkor

a szülők csak az "ági vagyon"-ban törvényes örökösök.

Csak abban az esetben jogosultak a vérszerinti leszármazékok valamennyien a köteles részre, ha az örökhagyó végrendelet nélküli halála esetén törvényi örökösei lennének annak. Köteles részként pedig törvényes örökrészük értékének fele illetékes számukra.

Mivel köteles részként a törvényes örökrész értékének a fele jár nekik, következménye ennek az, hogy egyik kötelesrészes sem tekinthető "szükségörökösnek". Akkor tekinthetnének a köteles részt szükségörökösnek, ha a törvényes örökrész fele természetben járna neki, és ha az örökhagyó őt egyébként kiegészíteni nem tudná.

Ahoz, hogy valaki köteles részre jogosított lehessen elengedhetetlenül szükséges az, hogy egyrészt ő legyen hivatott a tör-

vényes öröklésre, másrészt pedig, hogy a törvényes öröklési rendben előtte álló leszármazók ne legyenek. Ha a törvényi öröklésben előtte álló leszármazó van, nem igényelheti a köteles részt. Hasonlóképen esik a köteles részre jogosultságától, ha

1. Az örökhagyó kitagadta.
2. Öröklődés képtelen.
3. Érdemtelen.
4. Az öröklésről a köteles rész fenntartása nélkül lemondott.

Az 1-3 esetben a kiesett örökös leszármazói foglalják el helyét. A 4. esetben, ha a lemondás a törvényi örökös leszármazói-ra vonatkozóan történt, akkor azoknak sem jár a köteles rész.

A köteles résznél törzsegységi rendszer uralkodik, hogy amennyiben a leszármazók felmenője már megkapta köteles részét, az esetben a leszármazók nem jogosultak ar-

ra.

A leszármazók közül jogosultak a köteles részre:

1. a törvényes gyermekek
2. a vélt házasságból született gyermekek, amikor a házásfelek a viszont annak ellenére, hogy az valamilyen érvénytelenítő ok miatt nem volt házasság mégis annak tartották.
3. az utólagos házassággal törvényesített gyermekek a házasság megkötésétől kezdve. A törvényes gyermekek már megszerzett jogaiban azonban nem részesíthetők.
4. A király kegyelméből törvényesített gyermekek, a királyi elhatározás keltétől számítva. Ezeknek azonban az apa rokonai után öröklési joguk nincsen.
5. Az örökbe fogadott gyermekek, de csak örökbe fogadó szülőikkel szemben.
6. a törvénytelen gyermekek anyjuk hagyatékából.

Az örökgyó szülei, apja, anyja, csak akkor jogosultak a köteles részre, ha végrendelet hiányában ők lennének a törvényes örökösök. Köteles részként itt is a törvényes örökség fele illeti meg őket.

A szülők köteles része azonban függ attól, hogy van-e helye hitvestársi öröklésnek vagy nem.

Ha nincsen hitvestársi öröklésnek helye, a hagyaték felének értéke képezi a szülők köteles részét. Itten, ha az egész hagyaték szerzett vagyon, akkor a szülők köteles része egyenlő. Ellentétben ezzel azonban, ha a hagyaték szerzett és ági vagyonból tevődik össze, akkor a szerzett vagyonra nézve a köteles rész egyenlően oszlik meg mindkét szülő között, míg az ági vagyonból származó köteles rész csak azt a szülőt illeti meg, aki az ági vagyonból is örökölné. Ha a hagyaték tisztán ági va-

gyon, előfordulhat az az eset, hogy csak az egyik szülő jogosult a köteles részre.

Ellenben, ha hitves társi öröklésnek van helye, akkor a szülő csak az ági vagyon értékének felét kapja köteles részül. Ha ági vagyon nincsen a hagyatékban, akkor a szülőknek köteles rész nem illetékes.

A köteles rész átörökíthető vagyonszerekek közé tartozik, mert, ha valaki megszerezte a köteles részre való jogosultságot, akkor az halála esetén örökösseire is átszáll.

A köteles rész és tartási kötelezettség.

A köteles rész létezését etikai okok teszik szükségessé. Ezt elismerik még azok az írók is, akik nem is fogadják el ellenében Grosschmidel azt, hogy a köteles rész anyagának szabályozója az etikai parancs, hogy a vérrokonság részesüljön az örökhagyó hagyatékából.

Montesquieu így ír erről a kérdésről: "La loi naturelle ordonne aux pères de nourrir leurs enfants, mais elle n'oblige pas de le faire héritiers", tehát nem tekintti feltétlen parancsnak a vérrokonok részesedését a vagyonban, hanem kiindul a természetjog azon parancsából, hogy a szülők kötelessége gyermekeik felneveltetése, és tartása. A köteles rész tehát az írók e részének véleménye szerint nem más, mint ennek a tartásnak a megnyujtása a halálon

tulra, úgy, hogy a tartáshoz nem szükséges, tehát azon felüli vagyonával szabadon rendelkezhetik.

Egy német író szerint a tartási kötelezettséget szeretné a köteles rész szabályozásának alapjául tenni. Így szerinte a köteles rész csak ott bír jelentőséggel: "wo es gilt die wirtschaftliche Existenz der Ehefrau, noch nicht selbständig erwerbender Kinder, unterstützungsbedürftiger Eltern zu sichern. Für eine weitere Aufnahme von pflichtteilsberechtigten Personen lässt sich im Wesen des Erbrechts kein Grund finden."+

Annélkül, hogy azok az intézkedések, melyek a természetjog tartási kötelezettségére vezetnék vissza a köteles részt, mindennél akadnak olyan rendelkezések, melyek a tartási kötelezettségben nyerik eredetüket.

A köteles rész járhat azonban tartás

helyett is, mert az örökös a tartásra jogosult törvénytelen gyerek ezen jogát aly összeggel, mely neki, mint törvényes gyermeknek köteles részként járt volna. A tartási igény azonban nem egyenlő a köteles résszel, mert míg a kielégítést a köteles résznek megfelelő összeggel a gyermek tűrni kénytelen, addig a tartás helyett a köteles részt nem követelheti, megváltásként.

A magyar jogi irodalomban a Magyar általános polgári törvénykönyv tervezete Kövy tanítását idézi indoklásában, hogy a "gyermeknek javára csak akkor kell bizonyos részt a végrendelkező akarata ellenére is kifizetni, ha neveltetésük céljából rászorultak." ++

+ v. Scheel: Volkswirtschaftliche Bemerkungen zur Reform des Erbrechts./Annalen des Deutschen Reichs.1877./

++ Indoklás V.k.285.lap.

A köteles rész alakzatai.

A köteles rész kifejezés két értelemben használatos. Jelenti egyrészt a jogot, melynek értelmében követelheti a köteles részre jogosított hányadát, másrészt, pedig jelenti az elvi jogosultságot, az örökhagyó általi figyelembe vételre.

Mint hogy a köteles részt többféle sérelem érheti, így a köteles résznek a következő alakzatai vannak:

1. A kitagadott leszármazottainak köteles része.

2. A köteles részre jogosított kitagadása, ha arra törvényes ok nem igazolható.

3. A köteles részre jogosított teljes, vagy részbeni mellőzése.

4. A köteles részre jogosított az örökös a köteles részre, a köteles résznél kisebb mennyiségre; a köteles résznél nagyobb mennyiségre, de valamilyen megterheléssel.

5. Olyan hagyományt rendelnek, mely megegyezik, túlhaladja, vagy nem éri el a köteles részt.

Ez az 5 eset jelentkezik általában a köteles rész vizsgálatánál. Elképzelhető ugyan más jelentkezési alakja is.

A fenti esetekben meg kell állapítani azt, hogy várományi joguk mire terjed ki, Jogállásuk örökösi-e vagy csak hagyományosnak számítható.

Elűt azonban a többitől az a pont amikor a köteles részre jogosított: örökös a köteles részre, de azt valamilyen megterheléssel kapja. Itt ugyanis nem az a kérdés, hogy a köteles részre jogosított

örökös lesz-e vagy hagyományos, hanem az, hogy miként védhető meg a terheléssel szemben.

Abban az esetben amikor a köteles rész van megterhelve, a tervezet 1967.§-a értelmében a terheléseket és korlátozásokat nemlőtezőknek kell tekinteni.

Ha azonban az örökhagyó terheléssel, vagy korlátozással a köteles rész nagyságánál többet juttatott a tervezet a német polg. törvénykönyv álláspontjával megegyezőleg a társi biztosítékot fogadta el.

A kitagadott leszármazottainak köteles része is különbséget mutat a többivel szemben.

Amíg az apa él, addig az unokának nincsen törvényes örökjoga nagyapja után. Általános érvényű szabálya a köteles résznek, melyet minden jogrendszerben és a

tudományban is elfogadtak, hogy csak a legközelebbi törvényes örökösnek jár adott esetben a köteles rész a törvényi öröklésre hivatottak sorából.

Ezt a szabályt azonban nem tekintjük érvényesnek a kitagadott lemenőjének **köteles** részére nézve.

A törvényi örökösödésnél az unokák ugyan nem részesülnek közvetlenül nagyapjuk hagyatékából, de az a vagyon mégis eljut hozzájuk közvetve atyjukon keresztül. Így tehát a köteles résznél úgy kívánja a törvény biztosítani az unokák köteles részre való igényét apjuk kitagadása esetére, hogy kiterjeszti rájuk is a köteles részre való jogosultságot. Azonban ez csak annak jár, aki a nagyapához törvényi öröklési kapcsolatban áll.

Az örökösi és hagyományosi jogállás közti választás dönt abban, hogy mi-

ként elégtendő ~~ki~~ a köteles rész. Van-e igénye a köteles részre jogosítottnak a hagyaték természetbeni megosztására, vagy köteles-e beérni a pénzben való kielégítéssel..

Az örökösi vagy hagyományosi jogállástól függ a köteles részre jogosítottnak intézkedési joga a hagyaték ügyeiben.

A köteles rész kiszámítása.

Ahoz, hogy ki tudjuk számítani a köteles rész nagyságát tudni kell, hogy milyen vagyont fogadunk el számításaink alapjául egyrészt, másrészt pedig, hogy hány örökösrel kell számolnunk, tehát, hogy kik jönnek számításba a köteles résznél az törvényi örököstársak közül.

Milyen vagyont fogadunk el alapul?

A tászta hagyatékból kell ugy a le-származók, mint a szükők köteles részét kiszámítani. A javakat tehát az örökhagyó halála után abban az értékben és állapotban amilyenben akkor voltak meg kell becsülni.

A későbbi gyarapítás és csökkenés itt számításba nem jöhet. A hagyatéky értékének megállapítása az 1894.évi XVI.tc.40-43.§-

szerint történik.

Számításba kell venni a becslésnél a bontó feltételhez kötött követeléseket. Nem kell számításba venni, tehát mellőzendők a becslésnél a felfüggesztő feltételtől függő követelések.

Bármely feltétel bekövetkezése esetén azonban a köteles részre jogosult és az örökösök között leszámolásnak van helye, melynek eredménye képen visszatérít valamennyi összeget a köteles részre jogosított, vagy pedig az örökösök egészítik ki a köteles részt.

Az örökhagyó követeléseinek három évnél régebbi kamata oly kétes követelésnek tekintendő, melyből a köteles rész addig nem ítélhető meg, amíg be nem nyer bizonyítást, hogy az az örökös kezeihez befolyt.

Azok a bizonytalan követelések, melyek harmadik személyek ellen állanak fenn, csak

valószínű értéküknek megfelelő mennyiségben számíthatók be a hagyaték cselekvő állagába.

Ha a számítás helytelennek bizonyulna, akkor esetleg a köteles részre jogositottnak kell egy bizonyos részt visszatérítenie, vagy ellenkező esetben az örökösnek kell a köteles részt esetleg kiegészítenie.

Amikor a hagyaték cselekvő állagának felbecsülése megtörtént le kell abból vonni úgy az örökhagyó tartozásait, mint a hagyatéki költségeket.

Ha a leszármazók köteles részéről van szó az így kiszámított összeghez hozzá kell adni az osztályra bocsájtandó értékeket, és a betudás kikötése mellett adományozott értékeket.

Ha a szülők köteles részének megállapítása viszont a cél, akkor csak a betudás kikötése mellett adományozott értékeket,

kell a fentiek szerint kiszámított hagyatéki összeghez hozzáadni.

Azt a törvényi örökrészt, mely a leszármazókat mint köteles rész illeti meg megkapjuk akkor, ha az előzőekben leírt eljárással kiszámított hagyatéki összeget elosztjuk azoknak a számával akik a leszármazók, közül a köteles részre való jogosultságot megszerezték.

Szülői köteles része esetében, amikor az ági vagyonon kívül a szerzett vagyónból mindkét szülőnek meg van a köteles részre való jogosultsága az eljárás marad mindenben a fentebb vázolt.

A köteles rész nagyságának megállapításánál számításba kell venni a következőket:

1. Aki az örökséget visszautasította
2. Akit az örökhagyó a törvényi öröklésből kirekesztett, mert annak jár

köteles rész.

3. Aki lemondott az öröklésről,
de a köteles részről nem.

4. Aki a törvényi öröklésre jogsitva van.

Ezekemellett azonban nem kell számításba venni a következőket:

1. Akiktől az örökhagyó a köteles részt jogszerűen elvonta.

2. Aki csak a, köteles részről mondott le.

3. Aki lemondott az öröklésről.

4. Aki öröklő képtelen.

5. Aki érdemtelen.

Ezeknél a vizsgálatoknál azonban figyelemmel kell lenni mindig arra, hogy nincsen-e a kiesett leszármazónak köteles részre jogosított leszármazója. Abban az esetben, ha ilyen van, akkor az lép helyébe. Így a távolabbi leszármazó, mint

törzs mindig számításba veendő.

Nem kell az esetben számításba venni a távolabbi leszármazókat, ha az első-sorban jogosult leszármazó utódaira is kiható hatállyal mondott le a köteles részről.

Ha a fenti okok valamelyike miatt a köteles részre való jogosultságot valamelyik szülő vesztí el nem lépnek leszármazói helyébe, minthogy azoknak nincsen igényjoguk a köteles részre. A másik szülő köteles része sem növekszik ebben az esetben. Ő csak ugyanannyit kap köteles részként, mint amennyit akkor kapott volna ha házastársa is részesült volna a köteles részben.

A köteles rész korlátlanul megilleti a jogosultat, ha az örökhagyótól, olyan ajándékot nem kapott, amely vagy betudandó a köteles részbe, vagy osztályra bocsátandó volna.

Ha a köteles részre jogosult ilyen ajándékot kapott olyan mennyiségben, hogy az részben kielégíti a köteles részt, akkor ez az összeg levonásba kerül a köteles részből, és csak a különbség illeti meg a jogosultat.

Ha ennek az ajándéknak az összege olyan nagy, hogy az egész köteles részt fedezi, akkor a jogosult nem kap köteles részt, és az ajándék lesz betudva annak.

Ha viszont az ajándék nagysága olyan nagy, hogy túlhaladja a köteles rész nagyságát, tehát tulajomány esete forog fenn, akkor a köteles részre jogosult nem tartozik a különbséget visszaadni. Ebben az esetben, ha így az örökhagyó hagyománya nem elegendő nagy arra, hogy az összes többi jogosítottakat a köteles rész teljes nagyságában ki lehessen elégíteni, arányosan kell levonásokat eszközölni tőlük.

Le kell vonni eze felül a kiszámitott köteles részből azt az összeget is, amit a köteles részre jogosított a hagyatékból bármilyen örökjogi címen kap.

Ha a betudás következtében a köteles rész nagysága miatt per folyik az tartozik, bizonyítani, hogy mit és milyen mennyiségben kapott a köteles részes, aki a betudást akarja eszközölni.

A köteles részes nem szükségörökös, így a köteles részt nem követelheti természetben, hanem csak bizonyos ellenérték jár neki, és az örökhagyótól függ, hogy miképen elégíti ki.

A köteles részt azonban, mint törvényes minimumot teljes egészében sértetlenül kell kiadnia. Amennyiben a köteles részre jogosított kevesebbet kapott volna követelheti köteles részének kiegészítését.

Ha az örökhagyó a köteles részt terheléssel, vagy korlátozással hagyta, akkor abban az esetben, ha az így hagyományozott köteles rész megfelel a minimumnak, vagy kevesebb annál, akkor a terhelés, vagy korlátozás érvénytelen.

Ha azonban a juttatás nagyobb a minimumnál, akkor a terhelés, vagy korlátozás, a köteles részt meghaladó juttatás tekintetében megáll.

A köteles rész minden esetben az örökösöket terheli, akik egyetemlegesen felelősek érte örökségük nagyságának megfelelően.

Ha az örökös maga is köteles részre jogosult nem köteles saját köteles részét megrövidíteni azért, hogy a többi jogosultak követelésének eleget tesz.

Az örökös a köteles részre jogosítottakat köteles először kielégíteni a

hagyományokat és meghagyásokat csak akkor tartozik teljesíteni, ha mindenki megkapta köteles részét.

^ Kitagadás.

Megfoszthatja az örökhagyó a köteles résztől a köteles részre jogosultat kitagadással.

Hogy mely esetekben van helye a kitagadásnak azt az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I.részének 7.§-ában találjuk lefektetve. Ezek megegyeznek Werbőczy Tripartitumának I.rész 52. címében foglaltakkal, mely szerint a szülő kitagadhatja felserdült, vagy teljeskoru gyermekét

1. Ha az őt tettelegesen, vagy egyéb súlyos módon bántalmazta,

2. "Ha a szüléit oly bünbeli ügyről vádolja, mely a fejedelem vagy az egész ország veszedelmeztetésével nem jár.

3. Továbbá, ha szüléinek életére lesekedett, méreg által tudniillik, vagy másképen a szülék halálára törekedvén."

4. "Továbbá, ha gonosztevőekkel, vagy más ismeretlen életű emberekkel az atyának akarata ellen cimboráskodik, gonoszul vesztegetvén az atyai jószágokat.

5. Ha a fogságba esett atyát, az ellenségek kezéből, vagy a tömlöcből, midőn tehette volna, ki nem váltotta, s ki sem szabadította, vagy érette kezeskedni vonakodott."

Ezek az itt felsorolt okok képezik ma is az érdemtelenség mellett azokat, melyek fennforgása esetén a köteles rész elvonásának, illetve korlátozásának a törvény helyt ad.

A kitagadási okok közül az 5. elavultt-
nak tetszik, de analog alkalmazható pñ:
ha szegény szülő ellen kiszabott pénzbün-
tetést a módos gyermek ki nem fizeti, ha-
nem türi, hogy azt atyja leülje.

A törvény azonban nem csak a szülő-
nek adja meg azt a jogot, hogy gyermekét

kitagadhatja, hanem a gyermeknek is módott nyujt arra, hogy szüleit az alábbi esetekben kitagadnássa. Ezek az okok a Tripartitum I. rész 53.cimében vannak felsorolva.

1. Ha a szülő pazarló és vagyonát nem szükségből, hanem csalárd módon elidegenítette, vagy elidegeníteni szándékozta.

2. Ha vagyonát kellően nem gondozza, és pusztulni hagyja.

3. Ha szüleje vele ok nélkül kegyetlenkedik.

4. Ha gyermekét bűn elkövetésére kérészeríti.

5. Ha teljes koru gyermekét a házasságkötéstől eltöltja. /:Ez azonban ma már nem állja meg helyét.:/

^ kitagadás egyenlő elbírálás alá esik a végintézkedéssel, és így mint min-

den végintézkedés ez is lehet feltételtől függővé téve.

Ez esetben, hogyha, a kikötött feltétel nem következik be, akkor a köteles rész a köteles részre jogosítottnak jár. Bekövetkezése esetén azonban a kitagadás magával vonja a köteles rész megszűnését.

Ahogy a kitagadás hatályba lép a kitagadott olyannak tekintendő, mintha az örökhagyó halálakor már nem élt volna. A kitagadott helyét ilyenkor leszármazói foglalják el. Tekintet nélkül törvényes örökrészük nagyságára joggyakorlatunk szerint a kitagadott leszármazói csak köteles részt kapnak. Ez az eset azonban csak akkor állja meg helyét, ha az örökhagyó végrendeletileg intézkedett egyébként vagyónáról. Ha ez nem történt meg, akkor a kitagadott örökös leszármazói az egész gyermekrészt kapják, mert apjuk büneiért nem

bünhódhatnak ártatlan leszármazói.

De ha a felmenőt az öröknyagó a köteles részre szoritotta és így esett ki, a köteles rész erejéig van meg ilyenkor leszármazóinak is a követelési joga.

A kitagadott hitelezői nem léphetnek fel követeléseikkel azok ellen akik akár a törvény, akár a végrendelet alapján a kitagadott által öröklendő vagyonhoz jutottak.

A kártérítési keresettel azok ellen léphet csak fel, ha a kitagadottra valamely örökség tényleg átszállt és a kártérítési perbe volt többi örökösök a fedezeti alap elvonására közreműködtek.

Megszűnik a kitagadás ha azt a kitagadó vagy visszavonja, vagy pedig megbocsájt a kitagadottnak.

A megbocsájtás történhet akár kifejezetten, akár pedig hallgatólagosan.

Ha kitagadó a kitagadást visszavonta, vagy megbocsájtott a kitagadottnak, akkor annak nem csak a köteles rész, hanem egész törvényim örökrésze illetékessé válik ismét.

Az eset analog alkalmazandó akkor is, ha a végrendeletet megtámadják és azt hatálytalanítják. Ha azonban csak a kitagadást hatálytalanítják akkor a kitagadottnak csak a köteles rész iránt keletkezik követelési joga.

Ha érdemtelenség miatt tagadták ki, akkor az öröklési jog egyáltalán nem illeti meg.

Ugy a köteles rész elvonása, mint korlátozása csak akkor érvényes, ha érvényes végrendeletben, az ok megjelölésével tette azt az örökhagyó. A kitagadásra hivatkozó fél tartozik azt bizonyítani. A megbocsátást viszont természetesen a kitagadott kötelessége igazolni, ha igényt

akar támasztani a megbocsájtás folytán
ismét jogossá vált örökségére, illetve az
őt megillető köteles részre.

A köteles rész a gazdaságpolitika szemszögében.

A köteles rész a törvényes örökjog mintájára örökösi minőségben jár, tehát a köteles rész a törvényes örökjog pótlója.

A fenti tény a köteles részre jogosított örökösi jogállása mellett a legtöbbet hangoztatott érv.

Jelentheti ez azt, hogy a köteles rész, mint a mai jogrend egy alkotórésze pótolja a régi kötött örökösödési rendszer törvényes örökrészét, tehát úgy volna tekinthető, mint meghosszabbítása az előző jogrend törvényi örökjogának.

Másik szemszögből viszont azt jelentheti, hogy a törvényes örökösödés esetén a jogosult személynek a kijáró osztályrészt pótolja a köteles rész.

A törvényi örökösödés bölcsője az a kor, melyben a családi gazdálkodás folyik. Tehát a család a családfő irányítása alatt él. A családfő irányít, és a családtagok gazdálkodnak. Így tehát érthető, hogy nagy súlyt helyeznek arra, hogy a létük alapját képező vagyon az ő kezükön maradjon.

Vésőbb egyes családtagok kiválnak a szűk családi körből és önnálló létet biztosítanak maguknak, így kezd a családi gazdálkodás egységes volta megbomlani.

A családi vagyon és gazdálkodás egyénivé alakul át.

A rómaiaknál meg sem hívják az örökségre azt aki mint emancipatus kivált a család kötelékéből. Egyes írók szerint a végrendelet intézményének ez volna alapja, mert az atya fiát, aki emancipatus lett, szintén szeretné hagyatékának része-

sévé tenni.

Tehát mivel az emancipatus nem volt hivatalos az örökségre úgy is tekinthetnénk a törvényi öröklést, hogy az nem a vérségi kapcsolaton nyugvott, hanem a közös munkán a családi gazdálkodáson.

Nem a végrendeleti intézkedési szabadságát a végrendelkezőnek csorbitja ill. szűkíti a köteles rész, hanem a köteles részre jogosultak igényeit hivatott védeni.

Nem szabja meg a köteles rész, hogy kit nevezzen meg az örökhagyó örökösének, hanem csak azt célozza, hogy a védett vérrokonokat kellőképpen részesítse szintén, esetleg akarata ellenére is.

Tgasságérzetünket nem az sérti, hogy az örökhagyó nem véreit tette örökösévé, hanem csak az sért, hogy nem hagyott nekik semmit.

Hogy a köteles részes a maga juta-

lékát örököségi vagy hagyományosi minőségben kapja-e meg a célszerűségi kérdés hivatott eldönteni.

A köteles részre jogosított a célszerűségnek megfelelően a köteles részre eső hányadára örökössé volna nevezhető, vagy pedig a köteles rész nagyságának megfelelően annak fedezésére hagyományjal lehetne kielégíteni.

Az öröklés rendje az az egyetlen törvényes mód, melynek megszabásával a magántulajdon mellett az állam a vagyonalkulást szabályozhatja.

Az adózás a társadalmi vagyon megoszlására nincsen behatással, bár helyes adórendszerrel az egyes aránytalanságokat a társadalmi vagyon évi hozadékában ki lehet küszöbölni. A társadalmi tőke állagára azonban nincsen behatással.

Az örökjog szabályai tehát alkalmat adnak az államnak arra, hogy más

alakulást adjon a társadalmi vagyoneeloszlásnak.

A törvényhozónak gazdasági és szociálpolitikai követelményeket kell támasztania az örökjoggal szemben.

Ha az örökjogi rendszert szociálpolitikánk szolgálatába akarjuk állítani akkor meg kell vizsgálnunk azt, hogy hogyan és milyen irányban alakul a vagyoneeloszlás a gazdasági életben érvényesülő erők eredőjeképpen.

Gazdaságpolitikai követelménynek azt tekinthetjük, hogy biztosítani kell az örökösödés^{sel} a gazdálkodás folyamatosságát, és vigyázni arra, hogy a már meglevő értékek megmaradjanak és el ne vesszenek.

Gazdasági életünk a vagyonhalmozódás, a tőke koncentració jellegével bír. Ezt a közgazdasági tételt el kell fogadnia a törvényhozásnak is, és ehhez kell alkal-

mazni az örökjogi politikát is.

Tehát ha felfogásunknak a tőkehalmozódás megfelel, akkor úgy kell örökjogi politikánkat illetve örökösödési rendszerünket is beállítanunk, hogy ezt ha nem is elősegítse, de legalább ne akadályozza.

A végrendeleti szabadság álláspontján fog állani az a rendszer, mely a gazdasági élet önálló jelenségeit a magarészére elfogadja, és így a végrendeletkező szabad rendelkezése erősíteni fogja a vagyoneloszlásnak a gazdasági élet által megszabott irányát.

Történetileg a végrendelet a vagyonlekötöttségét volt hivatva megtörni. Alapos vizsgálat után megállapíthatjuk, hogy a valódi cél nem az volt, hogy az egyéni szabad akarat a halál után is érvényesüljön, hanem az, hogy a forgalom számára sza-

baddá tegyék az eddig kötött vagyonokat is.

Az a törvényhozás, mely szemben áll a társadalmi élet okozta vagyoneeloszlással, és így bele akar avatkozni abba, hogy azt bizonyos irányba terelje, az a végrendeleti szabadság eltörlésével és a törvényi örökösödés bevezetésével igyekszik célját elérni.

Elterjedt nézet szerint a feudális felfogásnak a kötött törvényes örökösödés rendszere felel meg, míg ezzel ellentétben a polgári gondolat leginkább a végrendeleti szabadságot hirdeti.

Az örökösödési jog két rendszere között a döntő ellentét az, hogy hogyan foglal állást azzal a vagyoneeloszlással szemben, mely a gazdasági élet eredményeképpen jelentkezik.

A francia forradalom örökjoga, a kispolgári életformára veszélyesnek tar-

totta az egy kézben összpontosuló vagyono-
kat egyrészt, másrészt meg a már össz-
pontosult vagyono-
kat akarta szétosztani.
Ennek az elvnek keresztülvitelére a kény-
szerű-felosztást a partage force rendszeré-
t alkalmazta.

Ezzel a rendszerrel épp úgy meg-
kötötte az öröklés szabályait, mint a
feudális rend.

v. Sybel ezt írja a francia forrad-
almi örökjogról: " an der Stelle der al-
ten aristokratischen, eine neue demokra-
tische Gebundenheit."

Tehát azzal, hogy megköti az örök-
lés rendjét szétforgácsolja vele a va-
gyont és nem engedi meg, hogy az örökha-
gyó szabadon rendelkezzen vagyonáról, mert
az a kor felfogásának megfelelően inkább
vagyontömörítésre vezetne.

Franciaország ma is tipikusan a

petit bourgeois hazája, és így érthető, hogy fenntartotta a kispolgári örökjogot, mely a köteles részt a réserve intézményével igyekszik védeni. Alapeszméje az, hogy minimumok juttatásával elkerülje a maximum juttatást.

A kapitalizmus ezzel ellentétben nem ellensége a tőke koncentraciójának. Felfogásuk szerint minthogy a tőke a szabad verseny eredményeként keletkezett, ez bizonyítja gazdasági értékének jelentőségét.

A közgazdaságtan a tőke tömörülését aszerint, hogy mi annak összetartó kapcsa kétféle képen nevezi. Vagy tőkekonzentrációról, amikor az összekötő kapocs az üzen, vagy a tőke asszimilációjáról beszél, mikor a vagyon összetartó kapcsa a személy.

A kapitalista társadalomban a tő-

ke halmozódást, ha az koncentracio objektív előnyt jelent, míg az asszimiláció a hátrányos oldalát képezi annak.

Igy egyszerű volna annak a megállapítására jutni, hogy akkor hátráltassuk az asszimilációt és mozdítsuk elő a tőke koncentrációt. Azonban ez a két oldal az asszimiláció és koncentráció eggyé olvadhat össze, hogy az asszimilált tőke egyuttal koncentrált tőke is.

A részvénytársaságok jog szerint lehetőséget nyujtanának arra, hogy a koncentrált tőke sokaknak, a részvényeseknek kezében fusson össze. Azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy maga az egész részvénytársaság épp a tőke asszimilációjának elve alapján rendszerint kevés ember kezében van.

" A gazdasági életből az örökjogi politikára átvive a levont következtetése-

ket a köteles rész kérdésére, annak a megoldásnak kell elsőbbséget biztosítani, mely a tőke koncentrációt épségben tartja, a fennálló üzemet nem bomlasztja."

oooOooo

B K 10001/1954